

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри філософії та міжкультурної комунікації
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
кандидата філософських наук, доцента **СУПРУН Аліни Григорівни**
на дисертацію **КУЛЕБЯКІНА Георгія Анатолійовича**
на тему: **«Позитивна філософія як епістемологічний проєкт та її вплив
на українську філософську думку другої половини XIX – початку XX століття»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 033 «Філософія»
галузі знань 03 «Гуманітарні науки»

Актуальність теми дослідження. Дисертація Г. А. Кулебякіна присвячена комплексному аналізу позитивізму як фундаментального напрямку європейської філософії XIX–XX століть. Актуальність теми зумовлена швидким розвитком науки та необхідністю історико-філософського осмислення традицій, які стали основою нового розуміння науковості, методу та меж пізнання. В епоху глобальних трансформацій способів функціонування наукового знання важливо розуміти роль інтелектуальних традицій у побудові нових критеріїв науковості. Автор наголошує на необхідності подолання редукціоністських трактувань позитивізму. В роботі увага акцентується на тому, що позитивізм не варто зводити до спрощеної антиметафізичної програми, оскільки це масштабний інтелектуальний проєкт переорієнтації філософії на науку. Особливої значущості дисертаційному дослідженню надає розгляд проблеми індукції як ключового, системо утворювального фактору у філософії науки, а також ґрунтовне дослідження української рецепції позитивізму, що дозволяє точніше інтегрувати вітчизняну філософську спадщину до загальноєвропейського контексту. Актуальність вивчення європейської позитивної філософії та її впливу на українську філософську думку, зокрема, в другій половині XIX – на початку XX століття зумовлена й тим фактом, що Україна, українська філософія та українська наука зараз активно інтегруються у європейський простір на офіційному рівні. Особливо очевидними ці трансформаційні процеси стали в часи сьогоденної війни. Дисертаційне дослідження виконано у межах наукових розвідок кафедри філософії та міжнародної комунікації гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України за науково-дослідною роботою «Міжкультурна комунікація в соціальних практиках як фактор формування цивілізаційної ідентичності громадян України в повоєнний період» (номер державної реєстрації 0124U001461).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дослідження достатньою мірою апробоване на численних конференціях, наукових семінарах, круглих столах. Обсяг, зміст та структура дисертації

засвідчують, що Г. А. Кулебякіним було зроблено великий обсяг роботи, опрацьовано велику кількість літературних першоджерел як філософів-класиків, так і сучасників.

Мета дисертаційного дослідження полягає у виявленні епістемологічних засад позитивної філософії у комплексному аналізі основних етапів розвитку позитивізму та особливостей його рецепції в українській інтелектуальній традиції.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у комплексній реконструкції історико-філософської генеалогії позитивістської традиції (від О. Конта та Е. Маха до В. Лесевича, М. Драгоманова, І. Франка). Автором вперше концептуалізовано формування позитивної філософії в західноєвропейській традиції як специфічного типу методологічної саморефлексії філософії науки. До безперечних здобутків здобувача належить:

1. Обґрунтування того, що позитивістський проєкт мав фундаментальне значення для розробки проблеми індукції.
2. Дослідження ролі французьких соціал-утопістів (А. Тюрго, Н. Кондорсе, А. Сен-Сімона) у створенні концептуальних передумов для філософії О. Конта.
3. Реконструкція еволюції української філософської думки в період з ХІХ – початку ХХ століть.

Аналіз структури і змісту дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Структура дослідження відповідає поставленій меті та завданням, чітко визначеним об'єкту і предмету дослідження. Розділи та підрозділи роботи логічно пов'язані між собою, кожен наступний розділ обумовлений попереднім дослідженням та досягнутими висновками. Обсяг, зміст, структура дисертації засвідчують, що Г. А. Кулебякіним було опрацьовано велику кількість літературних першоджерел як філософів-класиків, так і сучасників. Позитивним моментом роботи є її міждисциплінарний характер, як спроба поєднання філософських підходів до вивчення проблеми з соціологічними, культурологічними, історичними, навіть геополітичними розвідками в межах заявленої проблематики. Структура дослідження відзначається креативним підходом.

Вступ обґрунтовує актуальність теми, формулює мету та завдання, визначає об'єкт, предмет і методи дослідження, здійснює аналіз наукових джерел із тематики дисертації, обґрунтовує обрані методи дослідження, показує наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, подає інформацію про апробацію результатів роботи. У **першому розділі** здобувач пропонує якісний ретроспективний аналіз передумов виникнення позитивізму, переконливо доводячи, що він виник не як проста реакція на матеріалізм, а як інтелектуальна опозиція метафізичним концепціям свого часу. Огляд сучасної західної філософії (зокрема праць М. Бурдо, Л. Лаудана) дозволяє автору продемонструвати

багатовимірність позитивістської традиції. Обґрунтовується методологічний апарат дисертації – поєднання аналітичного, історико-генетичного, порівняльного методів та методу історико-філософської реконструкції. У **другому розділі** ґрунтовно проаналізовано методологію О. Конта, Д. Мілля, Р. Авенаріуса та Е. Маха. Автор аргументовано заперечує тезу про «протитеоретизм» О. Конта, натомість, характеризуючи його позицію як поєднання епістемологічного реалізму та інструменталізму. **Третій розділ** логічно завершує дослідження, застосовуючи напрацьований теоретичний апарат до аналізу українського інтелектуального простору, зокрема робіт І. Франка, В. Лесевича, М. Драгоманова, Л. Флека та представників Львівсько-Варшавської школи. У **висновках** автор чітко і цілісно формулює свою позицію відносно поставлених завдань.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Наукові результати дослідження можуть бути використані для розроблення нових курсів з філософії науки, епістемології, історії філософії, логіки та методології наукового пізнання та їх використання в освітньому процесі.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення дисертації викладено в 14 наукових працях, з яких 3 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 2 статті у науковому виданні інших держав, 9 тез наукових доповідей.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які подано авторкою для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення:

1. У «Вступі» (с. 19) дисертант слушно зауважує, що «Позитивізм не може бути зведений ані до окремого філософського напрямку, ані до спрощеної антиметафізичної програми. Йдеться про масштабний і внутрішньо диференційований інтелектуальний проєкт, у межах якого було здійснено одну з найпослідовніших спроб переорієнтації філософії на науку, а філософського мислення – на аналіз фактів, закономірностей, методів дослідження та форм раціонального впорядкування досвіду. Саме в межах позитивістської традиції були поставлені засадничі питання про зміст позитивного знання, співвідношення спостереження й теорії, межі метафізики, логічну організацію науки, статус наукової мови та можливості раціонального обґрунтування знання». У цьому контексті виникає запитання про національні

відмінності позитивізму в різних країнах, зокрема, в українській філософській традиції другої половини XIX – початку XX століття.

2. У підрозділі 3.4 «Львівсько-Варшавська школа як форма позитивізму в східно-європейському та українському контексті» автор наголошує, що ця наукова інституція належить до загальноукраїнського географічного простору. Доцільним би було акцентувати увагу на специфіці українського філософування та його впливу на діяльність Львівсько-Варшавської школи.

3. У дисертації наявні незначні помилки технічного характеру (зайві лапки чи кома), подекуди є лексичні помилки тощо.

Проте висловлені зауваження мають дискусійний та рекомендаційний характер, не применшують наукову новизну та практичну значущість результатів дослідження та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Дисертаційне дослідження виконане на високому науковому рівні і є закінченим науковим дослідженням. Зміст роботи відображає основні положення дисертації, загальні висновки відповідають поставленим завданням. Результати роботи викладені в опублікованих здобувачем наукових публікаціях, апробовано на науково-практичних семінарах, отже, мають практичне значення. Дисертаційне дослідження не містить порушень норм академічної доброчесності. Загалом, дисертація є глибинним, актуальним та самостійним науковим дослідженням, з чітко визначеною метою, дослідницькими завданнями, об'єктом та предметом дослідження, містить наукову новизну та має теоретичну й, практичну цінність.

Отже, дисертація на тему: «Позитивна філософія як епістемологічний проєкт і її вплив на українську філософську думку другої половини XIX – початку XX століття» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Кулебякін Георгій Анатолійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 «Філософія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Рецензент доцент кафедри філософії та міжкультурної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат філософських наук, доцент Аліна СУПРУН